

EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 3.12.2013.
COM(2013) 855 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

Trīspadsmitais ziņojums par praktiskajiem sagatavošanās pasākumiem eurozonas turpmākai paplašināšanai

{SWD(2013) 491 final}

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
CENTRĀLAJAI BANKAI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU
KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**Trīspadsmitais ziņojums par praktiskajiem sagatavošanās pasākumiem eurozonas
turpmākai paplašināšanai**

1. IEVADS

Padome 2013. gada 9. jūlijā nolēma, ka Latvija ir izpildījusi euro ieviešanai nepieciešamos nosacījumus¹. Latvija ieviesīs euro 2014. gada 1. janvārī („euro ieviešanas diena” jeb „€ diena”), tādējādi kopējam to dalībvalstu skaitam, kuras ieviesušas euro, sasniedzot astoņpadsmit. Pārrēķina kurss starp Latvijas latu un euro ir neatsaucami fiksēts, un tas ir 0,702804 Latvijas lati pret vienu euro².

Sācies praktisko sagatavošanās darbu nobeiguma posms pārejai uz euro. Euro banknotes un monētas iegūs likumīga maksāšanas līdzekļa statusu euro ieviešanas dienā (saskaņā ar tā saukto „lielā sprādziena” valūtas nomaiņas scenāriju). Pēc Komisijas pirmā īpašā ziņojuma par Latvijas praktisko sagatavošanos euro ieviešanai³ šajā ziņojumā izvērtēts turpmākais progress, kas panākts līdz 2013. gada oktobra beigām. Tas jo īpaši attiecas uz sagatavošanos euro skaidras naudas ieviešanai, patērētāju aizsardzības pasākumiem pārejas posmā, piemēram, kampaņu „Godīgs euro ieviesējs”, kā arī saziņas kampaņu.

Šim ziņojumam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā sniegta sīka informācija par sagatavošanās pasākumiem euro ieviešanai pārējās dalībvalstīs, kuras vēl nav ieviesušas vienoto valūtu un kurām nav juridiska izņēmuma statusa attiecībā uz tās ieviešanu.

2. PAŠREIZĒJĀ SITUĀCIJA SAISTĪBĀ AR SAGATAVOŠANOS EURO IEVIEŠANAI LATVIJĀ

Kopš iepriekšējā Komisijas ziņojuma Latvijas iestādes un iesaistītās ieinteresētās personas kopumā ir panākušas ievērojamu progresu, lai nodrošinātu vienmērīgu un veiksmīgu valūtas nomaiņu.

2.1. Euro ieviešanas organizēšana, tiesību sistēmas pielāgošana un sagatavošanās pasākumi publiskajā sektorā

Latvijas Nacionālo euro ieviešanas plānu, kas pieņemts 2012. gada 19. septembrī, pēdējo reizi atjaunināja 2013. gada 4. aprīlī. Turpmāks progress saistībā ar tiesiskās sistēmas pielāgošanu euro tika panākts 2013. gada 19. septembrī, kad Saeima pieņēma grozījumus 113 likumos. Grozījumu veikšana Ministru Kabineta noteikumos un pašvaldību noteikumos vēl turpinās. IT sistēmu pielāgošana norit saskaņā ar plānu. Ir izveidots IT risku reģistrs, kurā iekļautas svarīgākās valsts pārvaldes IT sistēmas.

¹ Padomes 2013. gada 9. jūlija Lēmums 2013/387/ES par euro ieviešanu Latvijā 2014. gada 1. janvārī (OV L 195, 18.7.2013., 24. lpp.).

² Padomes 2013. gada 9. jūlija Regula (ES) Nr. 870/2013, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 2866/98 attiecībā uz euro maiņas kursu Latvijai (OV L 243, 12.9.2013, 1. lpp.).

³ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai „Divpadsmitais ziņojums par praktiskajiem sagatavošanās pasākumiem eurozonas turpmākai paplašināšanai”, 2013. gada 23. jūlijs, COM(2013) 540 *final*.

2.2. Sagatavošanās pasākumi skaidras naudas nomaiņai

Nomaiņai ir vajadzīgi **400 miljoni euro monētu** ar Latvijas valsts pusi un **110 miljoni euro banknošu** ar dažādu nominālvērtību. Monētu kalšana Bādenes-Virtembergas Valsts kaltuvē (*Staatliche Münzen Baden-Württemberg*) Štutgartē (Vācijā) tika sākta 2013. gada jūlijā. Euro banknotes ir aizdevusi *Deutsche Bundesbank*.

Euro priekšpiegādei kredītiestādēm saskaņā ar plānu jāsākas 2013. gada 1. novembrī. **Regulāra pakārtotā priekšpiegāde** komercbanku lielajiem klientiem sāksies 2013. gada 10. decembrī; nelieliem korporatīviem klientiem, kuri izmanto **vienkāršoto pakārtotu priekšpiegādi**, euro skaidro naudu piegādās no 2013. gada 27. decembra. Pasta nodaļas euro skaidro naudu priekšpiegādē saņems ar bankas „Citadele” starpniecību. Precīzās summas, kas nepieciešamas priekšpiegādei un pakārtotai priekšpiegādei, vēl nav zināmas, jo bankas var iesniegt pieprasījumus līdz 2013. gada 1. novembrim. Saskaņā ar aplēsēm priekšpiegāde un pakārtotā priekšpiegāde aptvers apmēram 25 miljonus dažādas nominālvērtības euro banknošu un aptuveni 192 miljonus dažādas nominālvērtības euro monētu.

Iedzīvotājiem no 2013. gada 10. decembra 339 komercbanku filiālēs, 302 pasta nodaļās un Latvijas Bankas filiālēs būs pieejami 800 000 **sākuma komplekti**. Katrā sākuma komplektā, kas būs iepakots plastmasas maisiņā, būs visu nominālvērtību Latvijas euro monētas (vērtība: EUR 14,23). Sākotnējais pieprasījums pēc sākuma komplektiem jau ir augsts (ir pasūtīti aptuveni 720 000 sākuma komplektu). Lai nodrošinātu to, ka pietiekami daudz sākuma komplektu nonāk mājāsaimniecībās, un izvairītos no naudas uzkrāšanas, vienai personai pārdos ne vairāk kā piecus sākuma komplektus. Turklāt no 2013. gada 10. decembra būs pieejami 70 000 **īpaši komplekti mazumtirgotājiem** (katrā pa EUR 200). Tomēr, ņemot vērā to, ka EUR 200 mazākiem uzņēmumiem Latvijā ir diezgan augsta summa, ir iespējams, ka nelielie mazumtirdzniecības uzņēmumi euro ieviešanas dienai nepieciešamo skaidro naudu iegūs, iegādājoties vairākus „parastos” sākuma komplektus. Tāpēc Latvijas Bankai būtu rūpīgi jāuzrauga pieprasījums pēc sākuma komplektiem. Ārzemju kolekcionāri un monētu pārdošanas uzņēmumi varēs nopirkt atlikušos sākuma komplektus un Latvijas euro monētas tikai pēc 2014. gada 1. janvāra. Tiks sagatavoti īpaši euro monētu komplekti kolekcionāriem, proti, 30 000 *BU (brilliant uncirculated)* kvalitātes komplekti un 5000 *proof quality* kvalitātes komplekti, kuros esošo monētu izgatavošanai izmantots īpašs kalšanas process. Abu komplektu emisijas datums būs 2014. gada 1. janvāris.

Ņemot vērā paaugstināto drošības risku, ir izstrādāts drošības rīcības plāns, kurā ir paredzēti pasākumi, lai skaidras naudas pārvaldījumu nozare varētu uzlabot skaidras naudas pārvaldījumu drošību euro ieviešanas procesa laikā. Ir izveidots īpašs rīcības plāns iespējamiem nelabvēlīgu laika apstākļu gadījumiem.

Apgrozībā esošo latu daudzums kopš gada sākuma ir samazinājies, taču šis īpatsvars joprojām ir liels. 2013. gada 30. septembrī apgrozībā esošo latu banknošu un monētu vērtība bija 971 miljons latu. Latu monētu iznīcināšana tika uzsākta 2013. gada 5. septembrī. Lai samazinātu latu skaidro naudu pirms euro ieviešanas dienas, vairākas bankas kopš 2013. gada oktobra piedāvā saviem klientiem bez maksas noguldīt latu monētas krājkontos. Turklāt Latvijas Banka nodrošina latu monētu neierobežotu un bezmaksas apmaiņu pret latu banknotēm. Komerccbankas pastiprināti popularizē klientiem bezskaidras naudas maksājumu veikšanu. Lieli pārtikas mazumtirgotāji ir pievienojušies šai iniciatīvai. Lai samazinātu apgrozībā esošo augstas nominālvērtības latu banknošu skaitu, tuvojoties euro ieviešanas dienai, skaidrās naudas pārvaldītāji un uzņēmumi tiek mudināti atturēties no augstas nominālvērtības banknošu pasūtīšanas. Ņemot vērā skaidras naudas kā maksāšanas līdzekļa un kā vērtības uzkrājuma nozīmīgumu Latvijā, ir īpaši svarīgi, lai šie pasākumi atlikušajās nedēļās tiktu turpināti un pastiprināti, cik vien tas ir iespējams.

Valūtas nomaiņas periodā komercbankām un pasta nodaļām būs jārīkojas ar ārkārtīgi lielām skaidras naudas summām. Lai atvieglinātu loģistiku saistībā ar latu monētu izņemšanu no apgrozības, skaidras naudas pārvadājumu nozarē strādājošie uzņēmumi un komercbankas tiek apgādāti ar standarta pārvietojamiem konteineriem, kas izmantojami monētu ievākšanai, uzglabāšanai un pārvadāšanai.

Latvijas Bankā neierobežotu laiku pēc euro ieviešanas dienas varēs apmainīt latus pret euro – neierobežotā apmērā un bez maksas. Latvijas Bankas filiāles 2014. gada 1. janvārī būs atvērtas, piedāvājot iedzīvotājiem veikt skaidras naudas maiņas operācijas.

Latvijas banku nozarē ir 25 bankas ar 371 banku filiāli, no kurām 19 bankas ar 321 filiāli sniedz skaidras naudas pakalpojumus. Komercbankas sešus mēnešus pēc euro ieviešanas dienas bez maksas nodrošinās neierobežotus skaidras naudas maiņas pakalpojumus. Lai atvieglinātu procesu, dažas bankas pēdējās gada nedēļās pagarinās savus darbalaikus. Četras lielākās bankas (149 filiāles) būs atvērtas 2013. gada 30. decembrī, kas Latvijā ir banku brīvdiena. Visām 96 divu lielāko banku filiālēm 2013. gada 31. decembrī būs saīsinātā darba diena. 2014. gada 1. janvārī trīs lielāko banku 22 filiāles būs atvērtas pēcpusdienā. Vairākas bankas skaidrās naudas operāciju veikšanai vienlaicīgās apgrozības periodā (2014. gada janvāra pirmajās divās nedēļās) filiālēs piesaistīs papildu darbiniekus (vienu līdz divus bankas darbiniekus vienā filiālē). Mazumtirgotājiem un citiem korporatīvajiem klientiem tiks proaktīvi sniegti skaidras naudas iekasēšanas pakalpojumi. Filiālēs patlaban tiek pielāgots skaidras naudas skaitīšanas un uzglabāšanas aprīkojums.

Bankas automāti (ATM) ar euro skaidro naudu tiks uzpildīti galvenokārt 2013. gada decembra pēdējās dienās. 2014. gada 1. janvāra pirmajās 30 minūtēs euro banknotes varēs izdot 99,8 % no 1061 bankas automāta Latvijā. Bankas automāti, kuri nav laikus pielāgoti, būtu jāslēdz. Bankas automātus galvenokārt uzpildīs ar 10, 20 un 50 euro nominālvērtības banknotēm. EUR 5 nominālvērtības banknotes būs pieejamas 242 bankas automātos no 2014. gada 1. janvāra un vēl 460 ATM no 2014. gada 15. janvāra. Izmantot galvenokārt zemas nominālvērtības banknotes bankas automātos ir laba prakse, lai mazinātu risku, ka mazumtirgotājiem ātri izbeigtos euro atlikuma izdošanai. Bankām ir arī ieteikts nākamajās nedēļās pēc euro ieviešanas dienas neizsniegt augstas nominālvērtības banknotes. Tirdzniecības vietu (POS) termināļi 2014. gada 1. janvārī acumirkļīgi pāries uz euro. Banku klienti tiek mudināti biežāk izmantot elektroniskos maksājumus, jo īpaši pirmajās dienās pēc euro ieviešanas dienas. 99,3 % no POS termināļiem jau atbilst vienotās euro maksājumu telpas (SEPA) prasībām. Šobrīd norisinās banku IT sistēmu pielāgošana; pēdējās pārbaudes ir paredzētas 2013. gada novembra beigās / decembra sākumā.

Kopš 2013. gada septembra beigām Latvijas Banka kopā ar Latvijas Darba Devēju konfederāciju tiem, kuri rīkojas ar skaidru naudu, un grāmatvežiem piedāvā vispārīgas **apmācības** par euro skaidro naudu, kā arī konkrēti par skaidrās naudas drošības aspektiem. Šajās apmācībās, kuras paredzēts līdz 2013. gada novembra beigām piedāvāt 26 pilsētās visos reģionos, piedalās jo īpaši mazumtirgotāji un pasta darbinieki („mācībspēku apmācības”). Darba devēji banku darbiniekiem ir nodrošinājuši īpašu apmācību par euro ieviešanas vispārējiem principiem un tās ietekmi uz banku pakalpojumiem, kā arī banku pakalpojumu pieejamību euro ieviešanas dienā, pirms un pēc tās.

Lai uzlabotu piekļuvi skaidras naudas nomaiņas pakalpojumiem (jo īpaši lauku rajonos), **Latvijas Pastam** būs nozīmīga loma skaidrās naudas ieviešanā. Trīs mēnešus no euro ieviešanas dienas (šo laikposmu var pagarināt vēl par trim mēnešiem) 302 pasta nodaļās iedzīvotājiem būs pieejami naudas maiņas punkti. Pasta nodaļās nestrādās 2014. gada 1. janvārī, bet pretēji parastajai praksei tās būs atvērtas sestdienā (2014. gada 4. janvārī).

Sagatavošanās darbi skaidras naudas nomaiņai ir krietni pavirzījušies uz priekšu. Sākotnējais pieprasījums pēc sākuma komplektiem jau tagad ir liels, un Latvijas Bankai tas būtu rūpīgi jāuzrauga.

Nemot vērā skaidras naudas kā maksāšanas līdzekļa un kā vērtības uzkrājuma nozīmīguma samazināšanos Latvijā, ir īpaši būtiski, lai pasākumi apgrozībā esošo latu daudzuma samazināšanai tiktu turpināti un pastiprināti, tuvojoties euro ieviešanas dienai, cik vien tas ir iespējams. Bankām vajadzētu apsvērt iespēju nodrošināt saviem klientiem latu monētu neierobežotu un bezmaksas apmaiņu pret latu banknotēm.

Ļoti pozitīvi vērtējams tas, ka 2014. gada 1. janvāra pirmajās 30 minūtēs euro banknotes varēs izdot 99,8 % bankas automātu. Bankas automāti, kuri nebūs laikus pielāgoti, būtu jāslēdz. Mazākas nominālvērtības banknošu izmantošana bankas automātos ir laba prakse, lai panāktu, ka mazumtirgotāji var izpildīt savu pienākumu, proti, no euro ieviešanas dienas izdod atlikumu tikai euro. Turklāt bankām un pasta nodaļām būtu jāatturas no augstas nominālvērtības banknošu izsniegšanas klientu apkalpošanas vietās nedēļas pirms un pēc euro ieviešanas dienas.

Bankām un Latvijas Pastam būtu jāveic rūpīgi sagatavošanās darbi, lai 2014. gada janvāra pirmajās dienās būtu iespējams strādāt paaugstinātas slodzes apstākļos un apkalpot daudz lielāku klientu skaitu.

2.3. Ar cenu izmaiņām saistītas ļaunprātīgas rīcības un kļūdainas cenu uztveres novēršana

Sabiedrisko domu Latvijā raksturo bažas par pārejas uz euro iespējamo ietekmi uz cenām (skatīt 3. iedaļu). Tāpēc īpaši svarīgi ir, lai Latvijas iestādes veiktu visus vajadzīgos pasākumus, kuru mērķis ir nepieļaut ar cenu izmaiņām saistītu ļaunprātīgu rīcību un cenu kļūdainu uztveri no iedzīvotāju puses.

Uzņēmums „Aptauju centrs” kopš 2013. gada janvāra **uzrauga 120 bieži pirktu preču un pakalpojumu cenas** iecienītākajās pārdošanas vietās septiņās lielākajās Latvijas pilsētās. Uzraudzītie pakalpojumi ir pakalpojumi, kurus, balstoties uz iepriekšējo pieredzi euro ieviešanā, visticamāk, varētu skart ar euro ieviešanu saistīti cenu paaugstinājumi, piemēram, frizieru pakalpojumi, restorāni un kafējnīcas, kā arī automobiļu remonta pakalpojumi. Monitoringa rezultāti tiek regulāri publicēti Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē, kā arī euro ieviešanai veltītajā tīmekļa vietnē. Cenas kopumā ir bijušas stabilas. No 2013. gada marta līdz septembra beigām nebija mainījušās 86,53 % produktu / pakalpojumu vidējās cenas, bet 7,16 % produktu / pakalpojumu cenas bija samazinājušās un cenu pieaugums tika konstatēts 6,51 % no uzraudzītajām cenām.

Obligātā **cenu paralēlā norādīšana** gan latos, gan euro Latvijā tika sākta 2013. gada 1. oktobrī, un šādā veidā cenas būs jāturpina norādīt līdz 2014. gada 30. jūnijam. Tiek ieteikts ar regulatīviem līdzekļiem nodrošināt to, ka cenu paralēlā norādīšana beidzas 2015. gada 1. janvārī, kā arī nodrošināt, ka sabiedrība tiek skaidri informēta par šo beigu datumu, lai tā varētu efektīvi izmantot cenu paralēlās norādīšanas periodu nolūkā apgūt jauno vērtības izteiksmi. Tas atvieglos iedzīvotājiem pilnīgu pierašanu pie jaunās valūtas.

2013. gada 12. jūlijā tika uzsākta **Kampaņa „Godīgs euro ieviesējs”**, kas aicina uzņēmumus (piemēram, mazumtirgotājus, finanšu iestādes, interneta veikalus) apņemties ļaunprātīgi neizmantojot euro ieviešanu peļņas gūšanai, ievērot valūtas nomaiņas noteikumus un sniegt vajadzīgo atbalstu saviem klientiem. Minēto kampaņu vada Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, un to citu starpā atbalsta astoņas uzņēmējdarbības organizācijas, tostarp Latvijas

Tirdzniecības kamera un Latvijas Darba devēju konfederācija. Kampanas dalībniekiem ir tiesības izmantot uzlīmi ar īpašu „godīga euro ieviesēja” logotipu, kas apliecina to līdzdalību kampanā, un tie tiks iekļauti „baltajā sarakstā”, kurš pieejams euro projekta tīmekļa vietnē.

2013. gada oktobra beigās kampanā „Godīgs euro ieviesējs” bija iesaistījušies aptuveni 1100 uzņēmumi (vairāk nekā 9500 tirdzniecības vietas), kas pārdod patērētājiem preces vai pakalpojumus. Dalībnieku vidū ir piecas lielākās mazumtirdzniecības ķēdes. Šis dalības rādītājs nav apmierinošs, un tas joprojām ievērojami atpaliek no Latvijas iestāžu paredzētā jau tā diezgan zemā mērķrādītāja (saskaņā ar kuru līdz 2014. gada 1. janvārim kampanā piedalīsies vismaz 70 % mazumtirgotāju, vairumtirdzniecības uzņēmumu un pakalpojumu sniedzēju, t. i., apmēram 10 000 uzņēmumi vai 30 000 tirdzniecības vietas). Latvijas iestādes atlikušajās nedēļās pirms euro ieviešanas dienas plāno ievērojami pastiprināt īpašu kampanu plašsaziņas līdzekļos, kā arī informēšanas pasākumus, kas ietver reklāmu radio, drukātajos plašsaziņas līdzekļos, internetā, sociālajos plašsaziņas līdzekļos un TV sižetos. Pozitīvi vērtējams tas, ka Latvijas Tirdzniecības kamera ir aktīvs partneris, popularizējot kampanu „Godīgs euro ieviesējs” tās biedriem. Lai līdz 2014. gada 1. janvārim panāktu maksimālu dalībnieku skaitu, būs pilnībā jāiesaistās visām ieinteresētajām personām. Lai veicinātu iesaistīšanos kampanā, būtu jāparedz aktīvi izmantot īpaši apmācītus brīvprātīgos, kuri šajā nolūkā personīgi ierastos veikalos.

Atbilstību cenu norādīšanas un pārrēķināšanas prasību (piemēram, noapaļošanas noteikumu) prasībām cenu paralēlās norādīšanas periodā un memoranda „Godīgs euro ieviesējs” īstenošanu **uzrauga** Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC), nevalstiskās organizācijas (NVO), kas aizsargā patērētāja tiesības, Pārtikas un veterinārais dienests un Valsts ieņēmumu dienests. Intensīvas pārbaudes tika uzsāktas 2013. gada 1. oktobrī. Pēc Eiropas Komisijas pirmā īpašā ziņojuma par Latvijas praktiskajiem sagatavošanās darbiem euro ieviešanai kopējais iesaistīto inspektoru skaits ir ievērojami pieaudzis (tagad 346 inspektori). Vairums inspektoru darbojas Rīgā. Tomēr inspektori no patērētāju NVO darbojas 20 pilsētās visos Latvijas reģionos.

2013. gada oktobrī tika veiktas 5570 pārbaudes (kopējais plānoto pārbažu skaits ir 36 000). PTAC un Patērētāju interešu aizstāvības asociācija veica 3746 pārbaudes un atklāja pārkāpumus 1681 tirdzniecības vietā – vairumā gadījumu (1082 tirdzniecības vietās) cenas bija nepareizi pārrēķinātas euro. 411 gadījumos cenas euro vispār nebija norādītas. Oktobra beigās pārkāpumi jau bija novērsti 1306 tirdzniecības vietās. 803 tirdzniecības vietās tas tika izdarīts uz vietas PTAC inspektora klātbūtnē. Konstatējot atkārtotus vai nopietnus pārkāpumus, var piemērot naudas sodu līdz LVL 500 (aptuveni EUR 711,44) apmērā. Līdz šim PTAC ir uzsācis administratīvās procedūras piecos gadījumos. Pārtikas un veterinārais dienests ir veicis 1745 cenu pārbaudes (pārkāpumi tika atklāti 129 tirdzniecības vietās) un Valsts Ieņēmumu dienests – 79 pārbaudes (pārkāpumi tika atklāti septiņās tirdzniecības vietās).

Attiecībā uz memoranda „Godīgs euro ieviesējs” īstenošanu jāatzīmē, ka uzņēmumi, kuri nenovērš inspektoru atklātos pārkāpumus, atkārtoti neievēro memoranda prasības un/vai izmanto negodīgu komercpraksi attiecībā pret cenu norādīšanu, tiek iekļauti publiski pieejamā „melnajā sarakstā”. „Melnajā sarakstā” iekļauts uzņēmums vairs nebūs tiesīgs atrasties „baltajā sarakstā” un zaudēs tiesības izmantot kampanas „Godīgs euro ieviesējs” logotipu. Ieteicams turpmākajos mēnešos rūpīgi uzraudzīt pārkāpumu skaitu un veidus, lai būtu vieglāk attiecīgi reaģēt uz tiem, tostarp vajadzības gadījumā sniedzot vairāk informāciju par paralēlās cenu norādīšanas īstenošanu vai cenu pārrēķināšanu. Turklāt, ņemot vērā sabiedriskās domas pasliktināšanos (skatīt turpmāk 3. iedaļu), iestāžu strauja rīcība būs nozīmīgs faktors iedzīvotāju pārliecināšanai.

Kopš 2013. gada 1. oktobra patērētāji var iesniegt Patērētāju tiesību aizsardzības centram sūdzības par cenu norādīšanas noteikumu pārkāpumiem, izmantojot īpaši šim nolūkam paredzētu tālruņa līniju, vispārīgās euro informācijas uzticības tālruni, e-pastu un vēstules. Oktobrī PTAC saņēma 180 **patērētāju sūdzības**, no kurām 103 attiecās uz cenas palielinājumu, 31 – uz nepareizu cenu pārrēķināšanu un 37 – uz to, ka cenas nav norādītas euro. Sūdzības pārbauda PTAC vai sadarbībā iesaistītās NVO vēlākais 48 stundu laikā pēc sūdzības iesniegšanas. Sūdzības par iespējamiem ar euro saistītiem cenu palielinājumiem izvērtē Latvijas Konkurences padome.

Pozitīvi vērtējams tas, ka ir ievērojami palielinājies cenu paralēlās norādīšanas un „godīga euro ieviesēja” memoranda īstenošanas uzraudzībā iesaistīto inspektoru skaits. Ir ārkārtīgi būtiski ātri reaģēt gadījumos, kad uzņēmumi nepilda cenu norādīšanas un pārrēķināšanas prasības (piemēram, noapaļošanas noteikumus) vai pienācīgi neīsteno „godīga euro ieviesēja” memorandu. Būtu jānodrošina, lai no 2014. gada 1. janvāra pārbaudes tiktu veiktas vēl intensīvāk.

Ievērojami jāuzlabo situācija saistībā ar dalību kampaņā „Godīgs euro ieviesējs”. Lai līdz 2014. gada 1. janvārim panāktu maksimālu dalībnieku skaitu, būs pilnībā jāiesaistās visām ieinteresētajām personām. Lai veicinātu dalību kampaņā, būtu ieteicams iesaistīt īpaši apmācītus brīvprātīgos. Starp tiem vajadzētu būt arī patērētāju NVO, kas jau uzrauga pareizu paralēlo cenu norādīšanu; vienlaikus tās varētu popularizēt kampaņu „Godīgs euro ieviesējs”. Arī visām 119 pašvaldībām vajadzētu piedalīties kampaņā.

Tiek ieteikts ar regulatīviem līdzekļiem nodrošināt to, ka cenu paralēlā norādīšana beidzas 2015. gada 1. janvārī, kā arī nodrošināt, ka sabiedrība tiek skaidri informēta par šo beigu datumu, lai tā varētu efektīvi izmantot cenu paralēlās norādīšanas periodu nolūkā apgūt jauno vērtības izteiksmi. Tas atvieglos iedzīvotājiem pilnīgu pierašanu pie jaunās valūtas.

2.4. Pārejas uz euro sagatavošanās pasākumi lauku reģionos un uzņēmumu sagatavošanās

Ņemot vērā Latvijas iedzīvotāju ieradumu pārsvarā veikt maksājumus skaidrā naudā, rūpīgai skaidras naudas apmaiņas procedūru plānošanai un sagatavošanai lauku reģionos būs izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu raitu pāreju uz euro. Ir sastādīta karte, kurā norādītas skaidras naudas saņemšanas vietas (pasta nodaļas, banku filiāles un ATM) attālākos rajonos, lai tādējādi nodrošinātu, ka visos reģionos ir iespējams apmainīt latus pret euro un izņemt no apgrozības līdzšinējās valūtas skaidro naudu. Turklāt ir izveidots saistībā ar pāreju uz euro veicamo pasākumu kontrolsaraksts, lai atvieglinātu progresa uzraudzību pašvaldību līmenī. 2013. gada novembrī tiks veikti mērķtiecīgi informēšanas pasākumi, kas orientēti uz lauku apvidu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, tostarp uz mazāk aizsargātām grupām un minoritātēm. Latvijas iestādes 2013. gadā ir organizējušas vairāk nekā 160 apmācību par euro ieviešanu, tostarp reģionālos forumus un profesionālus seminārus (skatīt turpmāk 3. iedaļu).

Šiem pasākumiem vajadzētu izrādīties noderīgiem valūtas nomaiņas periodā, jo papildus plašsaziņas līdzekļiem un internetam vietējās iestādes attālos reģionos bieži ir vienīgais informācijas avots. Valūtas nomaiņas perioda pēdējā posmā būtu nepārtraukti jāuzrauga kontrolsarakstā iekļauto darbību pilnīga īstenošana.

Latvijas Pasta dalība valūtas nomaiņas procesā (skatīt 2.2. iedaļu) ievērojami uzlabos naudas nomaiņas pakalpojumu sniegšanu lauku apvidos. 2013. gada 1. oktobrī tika uzsāktas un

joprojām turpinās apmācības pasta darbiniekiem un kurjeriem (gandrīz visiem darbiniekiem, kuri strādā tiešā saskarē ar klientiem), kas cita starpā attiecas uz darbībām ar skaidru naudu un tās drošības elementiem. Pirmajās nedēļās pēc euro ieviešanas dienas papildus esošajam pasta personālam tiks nodarbināti vēl 50 darbinieki. Tuvojoties valūtas nomaiņas periodam, ir pastiprināti drošības pasākumi, glabāšanas un skaitīšanas aprīkojums. Visbeidzot, Latvijas Pasts ir sagatavojis īpašus informatīvus pasākumus par euro ieviešanu.

Svarīga loma ir mazumtirgotājiem, jo klientiem ir tendence izmantot tos kā „mini bankas”, lai apmainītu veco valūtu pret euro (jo īpaši, ja tuvumā nav banku filiāļu). Vairums Latvijas mazumtirgotāju (tostarp lielveikalu ķēdes) ir sākuši gatavoties pārejai uz euro tikai pēc Padomes 2013. gada 9. jūlija lēmuma. Papildus lielākai nepieciešamībai pēc skaidras naudas (skatīt iepriekš 2.2. iedaļu) mazumtirgotājiem ļoti būtiski aspekti ir arī atbilstība cenu paralēlas norādīšanas prasībām un dalība kampaņā „Godīgs euro ieviesējs” (skatīt iepriekš 2.3. iedaļu), darbinieku apmācība, skaidras naudas glabātavu pielāgošana, kā arī drošības pasākumi un ar IT saistīti jautājumi.

Lielo pārtikas mazumtirgotāju sagatavošanās darbi šķiet krietni pavirzījušies uz priekšu. Līdz 2013. gada oktobra beigām lielākā daļa no tiem bija novērtējuši sev nepieciešamo priekšpiegādājamās skaidras naudas daudzumu un noslēguši līgumus ar bankām par priekšpiegādi. Visu veikalu galvenie kasieri 2013. gada novembrī apmeklēs Latvijas Bankas piedāvātās apmācības (skatīt iepriekš 2.2. iedaļu) un pēc tam apmācīs paši savus kolēģus. Mācības ietvers praktisko apmācību par darbībām ar skaidru naudu divās valūtās. IT sistēmas ir pārbaudītas, un tās spēj operēt ar maksājumiem gan euro, gan Latvijas latos, ieskaitot jauktos maksājumus. Viltotu banknošu detektori tiks uzstādīti tur, kur to uzskatīs par nepieciešamu. Tika izsludināti konkursi attiecībā uz pastiprinātu drošības pasākumu veikšanu, un 2013. gada oktobra beigās uzsāktas sarunas ar skaidras naudas pārvaldījumu uzņēmumiem. Lai samazinātu kasieru slodzi un gaidīšanas laiku pie kasēm, ir ieteicams veikt papildu pasākumus, piemēram, izmantot atsevišķus nodalījumus skaidrajai naudai latos, lai tiešā un vienkāršā veidā „to izņemtu no apgrozības”, atvērt informācijas punktus lielos mazumtirdzniecības veikalos, lai atbildētu uz klientu jautājumiem, un nolīgt pagaidu darbiniekus produktu iesaiņošanai.

Neraugoties uz vērtīgo informāciju, kas par euro ieviešanas praktiskajiem aspektiem pieejama arī lauku apvidos, šķiet, ka mazie pārtikas preču veikali (kuru tirgus daļa Latvijā ir 30 %) joprojām ir mazāk pielāgojušies valūtas nomaiņai un baidās no problēmām un izmaksām saistībā ar to, jo īpaši vienlaicīgās apgrozības periodā. Ņemot vērā to, cik svarīgi lauku apvidos ir mazie mazumtirgotāji, ir ieteicams, tuvojoties gada beigām, censties kļiedēt šīs bažas vietējā līmenī un pastiprināt izpratnes veicināšanas pasākumus.

Uzņēmumu sagatavošanās darbi, jo īpaši lauku reģionos, būtu regulāri jāpārbauga un jāveicina izpratne par euro ieviešanas praktiskajiem aspektiem.

Skaidrās naudas nomaiņas laikā īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, lai vecākas paaudzes cilvēki, kuriem ir grūtības iziet no mājas, saņemtu pietiekamu informāciju. Tāpat viņiem varētu būt nepieciešama palīdzība, lai nomainītu savu Latvijas lata skaidro naudu uz euro. Būtu nepieciešams apmācīt sociālos darbiniekus, lai viņi varētu atbildēt uz svarīgākajiem jautājumiem saistībā ar skaidras naudas nomaiņu.

3. SAZIŅAS DARBĪBAS UN SABIEDRISKĀ DOMA

Pēc Padomes 2013. gada 9. jūlija lēmuma Latvijas iestādes ir uzsākušas ar euro ieviešanas īstenošanu saistīto saziņas darbību intensīvo posmu.

Finanšu ministrijas koordinētā saziņas kampaņa ietver dažādus saziņas līdzekļus un instrumentus (vēstulju nosūtīšana māsaimniecībām, semināri un apmācības, sociālie plašsaziņas līdzekļi, TV un preses kampaņa) un vēršas pie dažādām mērķgrupām (piemēram, plašas sabiedrības, skolniekiem, mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām, uzņēmumiem). Papildu saziņas darbības veic Valsts kanceleja, Ekonomikas ministrija, Latvijas Banka, Izglītības un zinātnes ministrija, Latvijas Komerčbanku asociācija un citas valsts un privātās iestādes.

Ekonomikas ministrija ciešā sadarbībā ar Finanšu ministriju īsteno kampaņu „Godīgs euro ieviesējs”, lai kļiedētu bažas par to, ka euro ieviešana izraisīs cenu pieaugumu.

Kampaņa plašsaziņas līdzekļos tika uzsākta 2013. gada septembrī ar dažādiem sižetiem televīzijā, kuru mērķis ir sabiedrības iesaistīšana emocionālā līmenī un pārejas uz euro procesa praktisko aspektu izskaidrošana. Kampaņu papildina reklāma presē, radio, internetā un reklāmas plakāti. Izraugoties plašsaziņas līdzekļus, īpaša uzmanība tiek pievērsta tam, lai informācija sasniegtu mazāk aizsargātas grupas attālos rajonos un krievus.

Kampaņa „Godīgs euro ieviesējs” tiek organizēta divos posmos: pirmais posms tika uzsākts septembrī ar TV sižetiem un plašsaziņas līdzekļu reklāmām, kuru mērķis bija informēt uzņēmumus, aicinot tos parakstīt memorandu; otrais posms ilgst no oktobra līdz decembrim, un tā uzdevums ir informēt patērētājus par kampaņas mērķiem un mudināt iepirkties tajās tirdzniecības vietās, kuras ir parakstījušas memorandu un līdz ar to apņēmušās ļaunprātīgi neizmantojot valūtas nomaiņas periodu cenu noteikšanā.

Turklāt septembrī un oktobrī piecās pilsētās notika „reģionālie forumi” uzņēmumiem un iedzīvotājiem. Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Tirdzniecības kamera un Latvijas Tirdzniecības asociācija organizēja seminārus uzņēmējiem, informējot par kampaņu „Godīgs euro ieviesējs”; minēto semināru ietvaros notika arī tikšanās ar valdības amatpersonām un ekonomistiem. Šajos pasākumos uzņēmumiem bija iespēja pievienoties šai iniciatīvai. Jaunākie dati liecina, ka uzņēmumu dalības rādītājus varētu uzlabot vēl vairāk.

Reģionos notiek regulāri semināri un pasākumi uzņēmumiem, profesionālām iestādēm, kas rīkojas ar skaidru naudu, un mazāk aizsargātām grupām. Lai informētu skolotājus un skolēnus, Izglītības ministrija ir izplatījusi visām skolām informatīvu brošūru skolotājiem un izveidojusi animācijas filmu, kas jāiekļauj skolu mācību programmās.

Ir veikti vairāki pasākumi, lai informācija sasniegtu arī cilvēkus ar redzes un dzirdes traucējumiem. Vietējie „instruktori”, kuri palīdz reģionos dzīvojošiem cilvēkiem ar redzes traucējumiem, ir apmācīti, lai sniegtu attiecīgajai auditorijai turpmākas norādes par jautājumiem saistībā ar skaidras naudas dizainu, drošības elementiem un valūtas nomaiņu kopumā. Attiecīgajos semināros tiek izplatīti „naudas testi”, informatīvi materiāli Braila rakstā un skaņas kartes.

2013. gada novembrī ir paredzēts nosūtīt pa pastu informatīvus sūtījumus visām māsaimniecībām Latvijā. Ir sagatavotas sešas reģionāli pielāgotas šā sūtījuma versijas – viena katram Latvijas reģionam (Kurzeme, Vidzeme, Latgale, Zemgale, Rīga) un atsevišķa versija krievu valodā.

Saskaņā ar partnerības nolīgumu, kuru Latvijas Finanšu ministrija un Komisija parakstīja 2012. gada 10. jūlijā, ir tikušas īstenotas vairākas kopīgas saziņas darbības – Konference par pāreju uz euro 2013. gada septembrī, seminārs Latvijas žurnālistiem un ceļojošā izstāde, kas veltīta euro. Ceļojošo euro izstādi septembrī atklāja Rīgā, un līdz gada beigām tā nonāks Daugavpilī un Liepājā. Arī Komisija piegādāja Latvijas iestādēm dažādas publikācijas.

Eiropas Centrālā banka sadarbojas ar Latvijas Banku, lai veicinātu sinerģiju un iespējami palielinātu saziņas kampaņas pasākumu ietekmi. Oktobra beigās tās uzsāka informācijas kampaņu, kurā izmantots plašs instrumentu klāsts (reklāma TV, presē, internetā, reklāmas plakāti, kā arī citi informatīvie materiāli) un kas vērsta uz euro banknošu un monētu vizuālo izskatu, aizsardzības elementiem un galvenajiem faktiem un valūtas nomaiņas datumiem. Rīgā 2013. gada 25. oktobrī tika atklāta Eiropas Centrālās bankas izstāde, kas veltīta euro.

Komisija cieši pārrauga Finanšu ministrijas pasūtītās sabiedriskās domas aptaujas. Saskaņā ar jaunākajiem pieejamajiem (2013. oktobra) rezultātiem atbalsts euro ieviešanai ir stabils, lai arī mērens – to atbalsta 39 % respondentu (-1 procentu punkts salīdzinājumā ar 2013. gada septembri).

Sabiedrības informētība par jautājumiem saistībā ar pāreju uz euro turpina pieaugt – 72 % respondentu uzskata, ka ir labi informēti (+2 procentu punkti salīdzinājumā ar septembra rezultātiem un +10 procentu punkti salīdzinājumā ar 2013. gada aprīli un maiju). 94 % Latvijas iedzīvotāju zina, ka euro ieviešanas diena ir 2014. gada 1. janvāris (+33 procentu punkti salīdzinājumā ar aprīli un maiju).

Tomēr liela daļa no Latvijas iedzīvotājiem (83 %) joprojām izjūt nopietnas bažas par nepamatotu cenu paaugstināšanu.

Sākot no 2013. gada decembra, Komisija Latvijā veiks Eirobarometra sabiedriskās domas aptaujas pirms vienlaicīgas apgrozības perioda sākšanās, tā laikā un pēc tam.

Latvijā veiktās informācijas kampaņas pēdējā posmā būtu jācenšas kļiedēt atlikušās bažas saistībā ar euro ieviešanu un palielināt patērētāju uzticību. Lai iedzīvotāji vairs nebaidītos no cenu pieauguma valūtas nomaiņas laikā, tie pastāvīgi jāinformē par cenu uzraudzības rezultātiem un citām kontroles darbībām.